

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำแม่เทย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

คำแนะนำ : โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลง () หน้าข้อความที่ท่านต้องการตอบเพียงข้อเดียว

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. สถานภาพ

() แต่งงาน

() โสด

() หม้าย

() หย่าร้าง

3. อายุ

() ต่ำกว่า 20 ปี

() 21 - 35 ปี

() 36 - 50 ปี

() 51 ปีขึ้นไป

4. การตั้งถิ่นฐานเดิมก่อนการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน

() ท่านเกิดที่หมู่บ้านนี้

() ท่านอพยพมาจากที่อื่น ระบุ.....

5. ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดิมก่อนการอพยพ (ปี)

() ต่ำกว่า 10 ปี

() 11 - 20 ปี

() 21 - 30 ปี

() มากกว่า 31 ปีขึ้นไป

6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่อาศัยในบ้านเดิมก่อนการอพยพ

() 1 - 2 คน

() 3 - 4 คน

() 5 - 6 คน

() 7 - 8 คน

7. ท่านจบการศึกษาสูงสุดระดับใด

() ไม่ได้เรียนหนังสืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

() ไม่ได้เรียนหนังสือแต่อ่านเขียนได้

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนต้น

() อื่น ๆ ระบุ.....

8. อาชีพหลักของท่าน (อาชีพที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่)

☐ เกษตรกร	☐ ค้าขาย
☐ ลูกจ้างป่าไม้	☐ กรรมกร/ ก่อสร้าง
☐ รับจ้างทั่วไป	☐ อื่น ๆ ระบุ.....

9. ท่านมีรายได้จากการประกอบอาชีพ (บาท/เดือน)

☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท	☐ 5,001 – 7,000 บาท
☐ 7,001 – 1,000 บาท	☐ 1,0001 บาทขึ้นไป

10. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการใดต่อไปนี้

☐ กรรมการหมู่บ้าน	☐ กรรมการกลุ่ม/สหกรณ์
☐ สมาชิก อบต.	☐ ผสส. / อสม.

11. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใดที่ไม่เป็นทางการต่อไปนี้

☐ ผู้นำกลุ่มองค์กร	☐ กรรมการกลุ่มองค์กร
☐ ผู้นำศาสนา/พิธีกรรม	☐ สมาชิกกลุ่ม

12. ท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่า การอนุรักษ์ป่าไม้ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่เทพบ่อยครั้งเพียงใด

☐ ไม่เคยได้รับ	☐ ปีละ 1 – 2 ครั้ง
☐ ปีละ 3 – 4 ครั้ง	☐ ปีละ 5 – 6 ครั้ง

13. ท่านเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพป่า การปลูกป่าเสริมป่าธรรมชาติ การป้องกันรักษาป่าและการป้องกันไฟป่า หรือไม่

☐ ไม่เคยได้รับการอบรม
☐ เคยได้รับการอบรมมาแล้วจำนวน.....ครั้ง

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้และการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ในพื้นที่ต้นน้ำ

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างท้ายข้อความที่ตรงกับความรู้ความเข้าใจของท่านมากที่สุด

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรและ และการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำ	เห็นด้วย	เห็นด้วย บางส่วน	ไม่เห็น ด้วย
1. ทรัพยากรป่าไม้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตของคน			
2. พื้นที่ป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร			
3. พื้นที่ป่าไม้แหล่งซับน้ำและช่วยให้มีน้ำในลำห้วยไหลตลอดปี			
4. พื้นที่ป่าไม้ช่วยลดความรุนแรงการไหลของน้ำและป้องกัน การพังทลายของหน้าดิน			
5. ทรัพยากรป่าไม้สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติได้โดย ไม่จำเป็นต้องปลูกป่าเพิ่มเติม			
6. ป่าไม้ช่วยให้ดินเกิดความอุดมสมบูรณ์			
7. ทรัพยากรป่าไม้เป็นสิ่งที่ช่วยให้ฝนตกตามฤดูกาลและป้อง กันไม่ให้เกิดปัญหาภัยแล้ง			
8. ควรมีการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้เพื่อให้ เกิดการพัฒนายั่งยืน			
9. การใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำเกษตรบนพื้นที่ต้นน้ำ มีผลกระทบต่อสภาพพื้นที่ป่าต้นน้ำ			
10. มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับป่าได้โดยมีการเกื้อกูลกัน			
11. มนุษย์จะต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้			
12. การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อนำมาใช้เพาะปลูกเป็นการ ทำลายป่า			
13. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นการทำลายต้นน้ำลำธาร			
14. การแผ้วถางหรือเผาป่าทำให้ดินถูกทำลาย หมดความอุดมสมบูรณ์			
15. สาเหตุที่น้ำในห้วย แม่น้ำแห้งขอด ในฤดูแล้ง อันเนื่อง มาจากการตัดไม้ทำลายป่า			

ส่วนที่ 3 ทศนะคติและความเชื่อของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำแม่เทย
เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

ทศนะคติและความเชื่อ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย
1. ท่านคิดว่าการทำไร่ระบบหมุนเวียนเป็นการใช้ประโยชน์ดินแบบอนุรักษ์ดินและน้ำประเภทหนึ่ง				
2. ท่านคิดว่า การทำไร่แบบระบบหมุนเวียนเป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้				
3. ท่านคิดว่าการทำไร่แบบหมุนเวียนเป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน				
4. ท่านคิดว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบไร่หมุนเวียนไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ต้นน้ำ				
5. ท่านคิดว่าทรัพยากรป่าไม้มีอยู่อย่างเหลือเฟือเพื่อสามารถใช้ประโยชน์โดยไม่มีวันหมดไป				
6. ท่านคิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้บันดาลให้ผลผลิตทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์				
7. ท่านคิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้บันดาลให้เกิดความสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่าไม้				
8. ท่านคิดว่าการทำไร่แบบระบบหมุนเวียนช่วยให้กินมีเวลาพักผ่อนและมีความอุดมสมบูรณ์				
9. ท่านคิดว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้				
10. ท่านคิดว่าการไม่ให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีบรรพบุรุษจะบันดาลให้เกิดภัยพิบัติ				

แบบสัมภาษณ์

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของผู้ให้ข้อมูลหลัก ในพื้นที่ต้นน้ำแม่เทย ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

1. ชื่อ.....หมู่บ้าน.....ตำบล.....
2. ตำแหน่ง.....
3. เผ่า.....นับถือศาสนา.....
4. หมู่บ้านตั้งมาได้ประมาณ.....ปี มีจำนวน.....ครัวเรือน
ประชากรทั้งหมด.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
5. หมู่บ้านย้ายห่างจากหมู่บ้านเดิม.....กม.
6. ถ้ามีการย้ายหมู่บ้านสาเหตุของการย้ายหมู่บ้าน เนื่องจาก.....
 - 6.1.....
 - 6.2.....
 - 6.3.....
7. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่
 - 7.1 เกณฑ์ในการเลือกตำแหน่งทำเลที่ตั้งหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน.....
 - 7.2 เกณฑ์ในการเลือกที่ดินทำกิน.....
8. กระบวนการสืบทอดความรู้ในการใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำการเกษตรกรรม
 - 8.1.....
 - 8.2.....
 - 8.3.....

9. หมู่บ้านของท่านมีการจัดแบ่งประเภทพื้นที่ป่าไม้ของหมู่บ้านไว้.....ประเภท

9.1

• 9.2

9.3

10. หมู่บ้านของท่านมีกฎระเบียบชุมชน ประเพณี ของหมู่บ้านในการดูแลหรือจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

10.1

10.2

10.3

11. หมู่บ้านของท่านมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

.....

.....

.....

12. อื่น ๆ โปรดระบุ

.....

.....

.....

13. สภาพปัญหาของชุมชนภายในหมู่บ้านของท่าน

13.1

13.2

13.3

14. สาเหตุของปัญหาชุมชนภายในหมู่บ้านของท่านเกิดจาก

14.1

14.2

14.3

15. ความต้องการของชุมชน

.....

.....

.....

(สำเนา)

ที่ นร 0203/7782

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ทำเนียบรัฐบาล กทม. 10300

5 มิถุนายน 2528

เรื่อง ขอบทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นของป่าต้นน้ำลำธารและการทำเหมือง
ในพื้นที่ป่าปิด

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน

อ้างถึง หนังสือที่ วพ 0503/5395 ลงวันที่ 20 มีนาคม 2527

หนังสือที่ วพ 0503/8189 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2528

ตามที่ได้พิจารณาเสนอความเห็นกรณี กระทรวงอุตสาหกรรมขอทบทวนมติคณะรัฐมนตรี
เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2518 เรื่องการพิจารณากำหนดเขตพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำแม่ปิง
บริเวณเหนือเขื่อนภูมิพล ที่ห้ามมิให้มีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวโดยเด็ดขาดนั้น

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2528 ลงมติเห็นชอบด้วยตาม
มติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทั้ง 3 ข้อสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ นั้นไม่ให้มีการใช้
พื้นที่ในทุกกรณีโดยเด็ดขาด ส่วนการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี ถ้ามีความจำเป็นต้อง
อนุญาตให้ประทานบัตรหรือต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองแร่ก็ให้กระทรวงอุตสาหกรรม
พิจารณา เสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติเป็นราย ๆ ไป

จึงเรียนยืนยันมาก ได้แจ้งให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทราบด้วยแล้ว

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ปลั่ง มีจุล

(นายปลั่ง มีจุล)

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

กองนิติกรรม

โทร. 2823606

(สำเนา)

ที่ วพ 0503/5395

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี
และการพลังงาน
ถนนโยธี พญาไท กรุงเทพฯ 10400

20 มีนาคม 2527

เรื่อง การพิจารณาขอทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของ
ป่าต้นน้ำลำธาร และการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าปิด

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

อ้างถึง หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0203/14563 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2526
และที่ นร 0203/1511 ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2527

ตามหนังสือที่กล่าวถึง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ขอให้กระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและการพลังงาน พิจารณาเสนอความเห็นในเรื่องที่กระทรวงอุตสาหกรรม ขอให้คณะรัฐ
มนตรีพิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2518 เรื่องการพิจารณากำหนด
เขตพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ลุ่มน้ำแม่ปิง บริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลที่ห้ามมิให้มีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่
ป่าต้นน้ำลำธาร ลุ่มน้ำแม่ปิง บริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลที่ห้ามมิให้มีการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ดัง
กล่าวโดยเด็ดขาด รวมทั้งเรื่องการกำหนดพื้นที่ป่าเป็นป่าปิดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9
มกราคม 2522 โดยขอให้พิจารณาให้มีการเปิดป่าเพื่อผ่อนคลายความเดือดร้อนของผู้ประกอบ
การทำเหมืองแร่ ดังความละเอียดแล้วนั้น

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน ได้พิจารณาแล้วใคร่ขอเรียนชี้แจงว่า
ในเรื่องปัญหาข้อขัดแย้งอันเกิดจากการพัฒนา และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณลุ่ม
น้ำปิงและวัง ตลอดจนปัญหาการปิดป่านั้น ได้มีการนำเข้าพิจารณาในการสัมมนาคณะกรรมการ
ร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาค ณ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่
2-4 กุมภาพันธ์ 2527 ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงมีปัญหามากที่สุด โดย
เฉพาะในเขตต้นน้ำลำธารชั้นที่ 1 ได้ห้ามมิให้มีการขอใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด ที่ประชุมเห็นควรให้
มีการผ่อนคลายในเรื่องนี้ โดยเสนอแนะทางแก้ไขไว้สองขั้นตอน คือ การแก้ไขปัญหาระยะสั้น ให้
กรมป่าไม้ผ่อนคลายอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์ในเขตต้นน้ำลำธารชั้นที่ 1 เพื่อการทำเหมืองแร่
ได้ ภายใต้เงื่อนไขที่กรมป่าไม้กำหนดขึ้น ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวให้สำนักงานคณะ
กรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกรมป่าไม้ และกรมทรัพยากรธรณี ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำ
การทบทวน การกำหนดเขตต้นน้ำปิงและวังใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงโดยให้แล้ว

เสร็จภายใน 1 ปี สำหรับเรื่องป่าปิดนั้นที่ประชุมให้ฝ่ายความมั่นคงคงพิจารณาในกรณีที่เป็นป่าปิด เพื่อความมั่นคงโดยทบทวนพื้นที่ป่าปิดเป็นระยะ ๆ เมื่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงคลี่คลายดีขึ้นแล้ว และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาทบทวนกำหนดมาตรการเพื่อผ่อนคลายความเดือดร้อนของผู้ประกอบการทำเหมืองแร่ที่ได้รับผลกระทบ จากนโยบายลดการทำไม้ตามมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2522 ทั้งนี้ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน ซึ่งผลสรุปจากการสัมมนา คณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาคครั้งนี้ รัฐบาลได้สั่งการให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

อนึ่ง คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2525 อนุมัติให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดำเนินวิจัยตามโครงการศึกษา เพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้มอบให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีนายเกษม จันทรแก้ว เป็นผู้อำนวยการโครงการ เป็นผู้ดำเนินการ มีคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นที่ปรึกษา โครงการดังกล่าวจะใช้เวลาในการวิจัยประมาณ 5 ปี (พ.ศ. 2525 - 2530) โดยในช่วง 3 ปีแรก (พ.ศ. 2525 - 2528) จะทำการวิจัยลุ่มน้ำทางภาคเหนือ (ปิง วัง ยม และน่าน) โดยในช่วง 2 ปีหลัง (พ.ศ. 2528 - 2530) จะทำการวิจัยลุ่มน้ำทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ชีและมูล)

ฉะนั้นในเรื่องที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการกำหนดชั้นของป่าต้นน้ำลำธารนั้น กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน เห็นว่าควรรอผลการศึกษาวิจัยตามโครงการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทยก่อน ซึ่ง นายเกษม จันทรแก้ว ผู้อำนวยการโครงการได้แจ้งต่อที่ประชุม สัมมนาคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาค ว่าจะสามารถดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงและวังให้เสร็จสิ้นภายใน 1 ปี จากนั้นจะได้จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือในผลของการศึกษาดังกล่าวร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรธรณี และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีกครั้งหนึ่ง ส่วนเรื่องการแก้ไขปัญหาการทำเหมืองในพื้นที่ป่าปิดนั้น ก็ควรรอผลการศึกษาจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตามมติของการสัมมนาคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาคดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ดำรง ลัทธพิพัฒน์

(นายดำรง ลัทธพิพัฒน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

โทร. 2792793

(สำเนา)

ที่ วพ 0503/8189

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

และการพลังงาน

ถนนพระราม 6 พญาไท กทม. 10400

25 เมษายน 2528

เรื่อง มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนด
ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ

เรียน ท่านรองนายกรัฐมนตรี (นายพิชัย รัตตกุล)

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารประกอบการพิจารณา 70 ชุด

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ
การพลังงานได้นำเสนอมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการ
กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมา
จากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2518 และวันที่ 13 กรกฎาคม 2520 ให้มีการ
กำหนดชั้นและอาณาเขตของป่าไม้ต้นน้ำลำธาร บริเวณลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำวังตามลำดับ ตามที่
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยในเขตป่าต้นน้ำลำธารชั้นที่ 1 ได้ห้ามการใช้ประโยชน์อย่าง
เด็ดขาด แต่โดยเหตุที่พื้นที่ดังกล่าวซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง
ประกอบด้วย กรมป่าไม้ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรธรณี สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อ
พิจารณาทบทวนมติของคณะรัฐมนตรีดังกล่าว คณะกรรมการได้พิจารณาแล้วเห็นควรให้มีการ
ปรับปรุงการกำหนดชั้นและอาณาเขตของป่าต้นน้ำลำธารให้ถูกต้องตามหลักวิชาการยิ่งขึ้น

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาทบทวนแก้ไขปัญหาลำต้น ตามที่คณะกรรมการพิจารณาทบทวน
มติคณะรัฐมนตรีได้เสนอในการประชุมเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2523 แล้วให้กระทรวงและ
สหกรณ์และกระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมกันพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง และในการประชุมคณะรัฐมนตรี
เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2524 ได้พิจารณาผลการพิจารณาร่วมของ 2 กระทรวงแล้วและได้มอบให้
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาก่อน ซึ่งสรุปได้ว่ายังไม่สามารถหาผลสรุปที่เป็นข้อยุติ
เพื่อนำมาแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งข้างต้นได้

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงได้นำปัญหาข้างต้นมาพิจารณาทางแก้ไข
อีกทางหนึ่ง โดยได้เสนอเรื่องเข้าคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และได้มีมติให้แต่งตั้งคณะ
กรรมการกำหนดชั้นคุณภาพน้ำขึ้น ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสำหรับ

กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ศึกษาวิจัยแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญ ๗ และกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชั้นลุ่มน้ำ ให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม พร้อมทั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้เสนอโครงการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทยต่อคณะรัฐมนตรีเป็นโครงการพัฒนาเร่งด่วน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2525 ให้ดำเนินโครงการฯ ได้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มอบให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัยโครงการดังกล่าวโดยมีคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นที่ปรึกษา โครงการนี้จะใช้เวลาในการวิจัยประมาณ 5 ปี (พ.ศ. 2525 - 2530) โดยในช่วง 3 ปีแรกจะทำการวิจัย ลุ่มน้ำทางภาคเหนืออันได้แก่ ปิง วัง ยม และน่าน และช่วง 2 ปีหลัง จะทำการวิจัยลุ่มน้ำทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันได้แก่ชีและมูล

อนึ่ง จากการสนับสนุนคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาค ณ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 2-4 กุมภาพันธ์ 2527 ได้มีการพิจารณาถึงปัญหาข้อขัดแย้งอันเกิดจากการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณลุ่มน้ำปิงและวัง ซึ่งที่ประชุมได้เสนอแนวทางการแก้ไขไว้สองขั้นตอน คือ การแก้ไขปัญหาระยะสั้น ให้กรมป่าไม้และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติร่วมกันพิจารณาดำเนินการผ่อนคลายนหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวได้ ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะสั้น ให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรมป่าไม้ และกรมทรัพยากรธรณี ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำการทบทวนการกำหนดพื้นที่ต้นน้ำปิงและวัง ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี โดยจะรอผลการวิจัยของโครงการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มอบให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการ

บัดนี้ คณะผู้ทำการวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงและวัง เสร็จเรียบร้อยแล้ว และได้เสนอผลงานวิจัยในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของประเทศไทยมาแล้ว 2 ครั้ง ซึ่งเป็นการประชุมในระดับผู้บริหารหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ 18 หน่วยงานและคณะผู้วิจัยได้นำผลการประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวมาปรับปรุงการดำเนินงานศึกษาวิจัย และเสนอรายงานผลการวิจัยต่อคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำพิจารณาลำดับแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเห็นว่าการดำเนินโครงการนี้เป็นเรื่องเร่งด่วนตามมติ กรอ.ภูมิภาค ดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อ

พิจารณาในการประชุมครั้งที่ 2/2528 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2528 ซึ่งได้มีมติของที่ประชุมดังนี้
คือ

1. เห็นชอบกับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ใช้ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและให้นำหลัก
เกณฑ์ดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำอื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป

2. เห็นชอบในหลักการเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำรับผิดชอบ
ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันจัดทำแผนการปฏิบัติงาน (Action Plan)
ให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำตามข้อ 2

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยกับมติของ
คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

จึงเรียนมาเพื่อได้โปรดพิจารณานำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ
ตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ดำรง ลัทธิติพัฒน์

(นายดำรง ลัทธิติพัฒน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์

เทคโนโลยีและการพลังงาน

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

โทร. 2792793

มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
เรื่อง
**หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ
และข้อเสนอแนะมาตรการการแก้ไขที่ดินในเขตลุ่มน้ำ**

1. หลักการและเหตุผล

ตามที่ได้มีปัญหาคือขัดแย้งระหว่างหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ อันเกิดจากการที่ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2518 และวันที่ 13 กรกฎาคม 2520 เพื่อกำหนดชั้นและอาณาเขตของป่าไม้ต้นน้ำลำธารบริเวณลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำวัง ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยกำหนดให้การกระทำหรือการดำเนินการใด ๆ ในเขตป่าไม้ต้นน้ำลำธารชั้นต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นไว้ ยกเว้นในเขตป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ชั้นที่ 1 ได้ห้ามไม่ให้มีการขอใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด (เอกสารแนบ 1 และ 2) แต่โดยเหตุที่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงกระทรวงอุตสาหกรรมจึงขอให้คณะรัฐมนตรีทบพจนมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับเรื่องนี้ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2520 ตั้งคณะกรรมการอันประกอบด้วย กรมป่าไม้ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรธรณี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ขึ้นทบพจนมติคณะรัฐมนตรีทั้งสองดังกล่าว (เอกสารแนบ 3) โดยผลการพิจารณาปรากฏว่า ควรจะได้ปรับปรุงการกำหนดชั้นและอาณาเขตของป่าต้นน้ำลำธารเสียใหม่ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการยิ่งขึ้น

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาทางแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งดังกล่าว ตามที่คณะกรรมการพิจารณาทบพจนมติคณะรัฐมนตรีได้เสนอแล้วโดยให้การประชุมเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2523 แล้วให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงอุตสาหกรรมร่วมกันพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง (เอกสารแนบ 4) ซึ่งในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2524 ได้พิจารณาผลการพิจารณาร่วมของ 2 กระทรวงแล้ว และได้มอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาก่อน (เอกสารแนบ 5) ซึ่งสรุปได้ว่า คณะรัฐมนตรียังไม่สามารถหาผลสรุปที่เป็นข้ออนุมัติ เพื่อนำมาแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งข้างต้นได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาในการใช้ประโยชน์หรือทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำให้หมดสิ้นไป

2. การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

2.1 สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงได้นำเรื่องดังกล่าวข้างต้นเสนอเข้าคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาอีกทางหนึ่ง และได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาอีกทางหนึ่ง และได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญ ๆ และกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชั้นลุ่มน้ำให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาวะแวดล้อม และได้เสนอโครงการศึกษาเพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย เพื่อขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรีในการประชุม เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2525 ให้เป็นโครงการพัฒนาเร่งด่วน โดยโครงการนี้จะใช้เวลาในการวิจัยประมาณ 5 ปี (พ.ศ. 2525 - 2530) โดยในช่วง 3 ปีแรก จะทำการวิจัยลุ่มน้ำทางภาคเหนืออันได้แก่ ปิง จัง ยม และน่าน และช่วง 2 ปีหลัง จะทำการวิจัยลุ่มน้ำทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันได้แก่ ชีและมูล ซึ่งคณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติให้ดำเนินการศึกษาต่อไป

2.2 จากการสัมมนาคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ภูมิภาค ณ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 2 - 4 กุมภาพันธ์ 2527 ได้มีการพิจารณาถึงปัญหาข้อขัดแย้งอันเกิดจากการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณลุ่มน้ำปิงและยังและที่ประชุมได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้สองขั้นตอน คือ

1. การแก้ไขปัญหาระยะสั้น ให้กรมป่าไม้และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติร่วมกันพิจารณาดำเนินการผ่อนคลายเป็นให้มีการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในเขตต้นน้ำลำธารชั้นที่ 1 เพื่อการทำเหมืองแร่ได้ โดยที่กรมป่าไม้จะกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการชั่วคราวในการอนุญาตดังกล่าว

2. การแก้ไขปัญหาระยะยาว ให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรมป่าไม้และกรมทรัพยากรธรณี ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการทบทวนการกำหนดที่ต้นน้ำปิงและวังให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี โดยจะรวมผลการวิจัยของโครงการศึกษา เพื่อกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้มอบให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินการ

2.3 บัดนี้ คณะผู้ทำการวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ดำเนินการวิจัยมาเป็นเวลาประมาณ 2 ปีและได้นำผลงานวิจัยของแต่ละปีเสนอต่อผู้บริหารในหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ จำนวน 18 หน่วยงานในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของประเทศไทย ณ จังหวัดเชียงใหม่ มาแล้ว 2 ครั้ง

เพื่อให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นประสบการณ์ในแนวทางหรือวิธีการของการแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัยโครงการดังกล่าวข้างต้น (เอกสารแนบ 6 และ 7) และคณะผู้ทำการวิจัยได้นำผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าว มาปรับปรุงการดำเนินงานศึกษาวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และได้เสนอรายงานผลการวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงและน้ำจิง ต่อคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ เพื่อพิจารณาตามลำดับแล้ว

2.4 คณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ได้พิจารณาผลการวิจัยเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำแล้ว เห็นว่า ผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะใช้เป็นข้อพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นการถาวรได้ ส่วนข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำก็จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการลุ่มน้ำในอนาคตได้เช่นกัน สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงได้นำผลการวิจัยดังกล่าวเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณารับหลักการ เพื่อที่จะได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณารับหลักการต่อไป

3. มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้พิจารณาเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ ตามข้อเสนอของคณะกรรมการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ในการประชุม ครั้งที่ 2/2528 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2528 และมีมติดังนี้

3.1 เห็นชอบกับหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่ใช้ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำตามรายละเอียดปรากฏในเอกสารประกอบการประชุม หมายเลข 1 และให้นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำอื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป

3.2 เห็นชอบให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานกลางรับผิดชอบในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ ที่แก้ไขตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามข้อ 3.2 แล้ว

4. ประเด็นเสนอเพื่อพิจารณา

ใคร่ขอให้คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาดังนี้

4.1 เห็นชอบกับหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และให้นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำอื่น ๆ ต่อไป

4.2 เห็นชอบกับข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ

4.3 เห็นชอบให้มีการจัดทำแผนการปฏิบัติงาน (Action Plan) ให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำในข้อ 4.2 โดยมีสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานกลางวันรับผิดชอบในการดำเนินงาน

หลักเกณฑ์และวิธีการในการ
กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

และ

ข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขต
ลุ่มน้ำปิง – วัง

หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนด ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

1. คำนิยามทั่วไป

- (1) หลักเกณฑ์ หมายถึง หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งชั้นคุณภาพน้ำ
- (2) มาตรการ หมายถึง มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ควบคุมการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำแต่ละชั้น
- (3) หลักเกณฑ์และมาตรการ หมายถึง หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและมาตรการควบคุมการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาเสนอแนะให้มีการใช้ที่ดินในเขตป่าต้นน้ำ และพื้นที่ลุ่มน้ำของประเทศ

2. หลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำ

หลักเกณฑ์การกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำ ในที่นี้กำหนดจากปัจจัยด้านกายภาพซึ่งมีผลต่อกระบวนการทางอุทกวิทยาและมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้ยากรวม 6 ประการ คือ

2.1 สภาพภูมิประเทศ ใช้ลักษณะแผ่นดิน (Landform) ว่าเป็นบริเวณแนวสันเขายอดเขาแหลม ยอดเขามน หุบเหว หน้าผา เิงเขา บริเวณรอยกััดลี้กร่งเขา ที่ราบขั้นบันได ที่ราบหรือที่ลุ่ม ซึ่งมีผลต่อการกำหนดการใช้ที่ดิน

2.2 ระดับความลาดชัน ใช้ค่าเฉลี่ยความลาดชันของพื้นที่เป็นเปอร์เซ็นต์ ซึ่งนับและคำนวณได้จากพื้นที่ที่กำหนดขึ้น

2.3 ความสูงจากระดับน้ำทะเล ใช้ค่าเฉลี่ยความสูงจากระดับน้ำทะเลเป็นเมตร ที่ปรากฏในแผนที่สภาพภูมิประเทศ

2.4 ลักษณะทางธรณีวิทยา ใช้ชนิดของหินและอายุทางธรณี รวมทั้งสมบัติที่จะแปรสภาพเป็นดินที่มีความยากง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลายที่ปรากฏเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่

2.5 ลักษณะทางปฐพีวิทยา ใช้สมบัติของดินที่เกี่ยวกับความลึกความอุดมสมบูรณ์และความยากง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลายของชนิดดินที่ปรากฏเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่

การกำหนดค่าปัจจัยต่าง ๆ ทั้งห้านี้ กำหนดจากแผนที่สภาพภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 แผนที่ดิน และแผนที่ธรณีวิทยาของส่วนราชการต่าง ๆ ประกอบการตรวจสอบภาคสนามโดยใช้พื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรเป็นเกณฑ์ และปรับสภาพของแนวเส้นชั้นคุณภาพลุ่มน้ำตามที่ควรเป็นจริง

2.6 ภาพถ่ายป่าไม้ที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน ใช้ตำแหน่งของป่าที่ปรากฏอยู่ในแผนที่มาตราส่วน 1:250,000 ซึ่งกรมป่าไม้ได้จัดทำเป็นแผนที่ป่าไม้ โดยการแปลตีความจากภาพถ่ายดาวเทียม ที่บันทึกภาพเมื่อปี พ.ศ. 2525 เป็นเกณฑ์

การกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำ กระทำโดยการผนวกเอาปัจจัยทั้งหมดเป็นรูปของสมการ ซึ่งได้มีการทดสอบและยอมรับจากการประชุมผู้แทนของหน่วยงานของรัฐฯ แล้วสมการที่ใช้กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำปิงและวัง คือ

$$Y(\text{WSC}) = [1.93 - 0.048 (\text{Slope}) - 0.004 (\text{Elev}) + 0.107(\text{Landfin}) + 0.116 (\text{Geol}) + 0.193 (\text{Soil}) (\text{FOR.})$$

$Y(\text{WSC})$ คือ ดัชนีชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำของพื้นที่

Slope คือ ระดับความลาดเทเฉลี่ยของพื้นที่ (%)

Elev คือ ค่าความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยของพื้นที่ (เมตร / 10)

Landfin คือ ดัชนีแทนลักษณะแผ่นดินของพื้นที่

Geol คือ ดัชนีแทนลักษณะธรณีวิทยาของพื้นที่

Soil คือ ดัชนีแทนลักษณะทางปฐพีวิทยาของพื้นที่

(FOR.) คือ ตัวแปรแทนสภาพการมีป่าไม้ หรือไม่มีป่าไม้ซึ่งได้ค่า 1 แทนสภาพ

มีป่าไม้และ 0 แทนสภาพการไม่มีป่าไม้ ซึ่งตัวแปรนี้จะมีผลกับการกำหนดชั้นคุณภาพของลุ่มเฉพาะในกรณีพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เท่านั้น กล่าวคือพื้นที่ใดเมื่อคำนวณด้วยสมการในวงเล็บ..... เป็นชั้นที่ 1 หากมีป่าไม้ปรากฏอยู่ในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ก็จะจัดเป็นลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ หากไม่มีป่าไม้ปรากฏอยู่ก็จะจัดเป็นลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี

3. ชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำและมาตรการควบคุมการใช้ที่ดิน

พื้นที่ทั้งหมดของลุ่มน้ำปิงและวังจะถูกจำแนกออกเป็น 5 ระดับชั้นคุณภาพตามลำดับความสำคัญในการควบคุมระบบนิเวศของลุ่มน้ำโดยใช้หลักเกณฑ์และสมการคณิตศาสตร์ในข้อ 2 เป็นองค์ประกอบในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ซึ่งในแต่ละชั้นคุณภาพมีค่านิยามและลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่ควรจะต้องสงวนรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารโดยเฉพาะ เนื่องจากมีลักษณะและสมบัติที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้ง่ายและรุนแรง โดยมีค่าดัชนีชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่คำนวณได้จากสมการน้อยกว่า 1.50 ไม่ว่าพื้นที่จะมีป่าหรือไม่มีป่าปกคลุมก็ตาม

ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับชั้นย่อย คือ

1) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ หมายถึง พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ที่ยังคงมีสภาพป่าสมบูรณ์ปรากฏ อยู่ในปี พ.ศ. 2525 ซึ่งจำเป็นจะต้องสงวนรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารและเป็นทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ

2) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หมายถึง พื้นที่ในลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ซึ่งสภาพป่าส่วนใหญ่ในพื้นที่ได้ถูกทำลาย ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงไปเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินรูปแบบอื่นก่อนหน้า ปี พ.ศ. 2525 และการใช้ที่ดินหรือการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่ดำเนินการไปแล้วจะต้องมีมาตรการควบคุมเป็นพิเศษ

3.2 พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำซึ่งมีค่าดัชนีชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่คำนวณได้จากสมการอยู่ระหว่าง 1.5 ถึงน้อยกว่า 2.21 โดยลักษณะทั่วไปมีคุณภาพเหมาะสมต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองลงมา และสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อกิจการที่สำคัญได้ เช่น การทำเหมืองแร่ เป็นต้น

3.3 พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำ ซึ่งมีค่าดัชนีชั้นคุณภาพที่คำนวณได้จากสมการอยู่ระหว่าง 2.21 ถึงน้อยกว่า 3.20 และพื้นที่โดยทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งกิจการทำไม้ เหมืองแร่ และปลูกพืชกสิกรรมประเภทไม้ยืนต้น

3.4 พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำ ซึ่งมีค่าดัชนีคุณภาพของลุ่มน้ำที่คำนวณได้จากสมการอยู่ระหว่าง 3.20 ถึงน้อยกว่า 3.99 และสภาพป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถางเป็นที่ใช้ประโยชน์เพื่อกิจการพืชไร่เป็นส่วนมาก

3.5 พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำ ซึ่งมีค่าดัชนีคุณภาพลุ่มน้ำมากกว่า 3.99 ขึ้นไป ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบหรือที่ลุ่ม หรือเนินลาดเอียงเล็กน้อยและส่วนใหญ่ป่าไม้ได้ถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อประโยชน์ด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะทำนาและกิจการอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะมาตรการการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำ

1. มาตรการการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ

ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นนี้สมควรให้มีมาตรการการการใช้ที่ดินดังนี้

1.1 ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นที่ป่าไม้เป็นรูปแบบอื่นอย่างเด็ดขาดทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างแท้จริง

1.2 ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องบำรุงรักษาป่าธรรมชาติที่มีอยู่ และระงับการอนุญาตทำไม้ โดยเด็ดขาด และให้ดำเนินการป้องกันลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอย่างเข้มงวดกวดขัน

การเปลี่ยนแปลงการการใช้ที่ดินใด ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำ 1 เอ ภายหลังจากปี พ.ศ. 2525 กำหนดให้ใช้มาตรการดังนี้

1.3 บริเวณพื้นที่ใดที่ได้กำหนดเป็นลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ไว้แล้ว หากภายหลังสำรวจ พบว่าเป็นที่รกร้างว่างเปล่าหรือป่าเสื่อมโทรม ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปลูกป่าทดแทนต่อไป

1.4 บริเวณใดที่มีราษฎรอาศัยอยู่ดั้งเดิมอย่างเป็นทางการแล้วให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดที่ทำกินให้เป็นการถาวร เพื่อมิให้มีการโยกย้ายและทำลายป่าไม้ขยายขอบเขตออกไปอีก

2. มาตรการการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี

ในพื้นที่ลุ่มน้ำนี้เห็นสมควรให้มีมาตรการการการใช้ที่ดินดังนี้

2.1 พื้นที่ใดที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพ เพื่อประกอบกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ไปแล้วให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาเพื่อทำการกำหนดการการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2.2 บริเวณใดที่รับการพัฒนาเพื่อทำแหล่งพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบต่าง ๆ แล้วหากจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดจะต้องดำเนินการวางแผนการการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการรักษาคุณภาพของลักษณะทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2.3 บริเวณพื้นที่ใดที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรหรือการพัฒนาในรูปแบบอื่นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปลูกป่าฟื้นฟูสภาพต้นน้ำลำธารอย่างรีบด่วน

2.4 ในกรณีที่ต้องมีการก่อสร้างถนนผ่านเข้าไปในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นนี้ หรือการทำเหมืองแร่ หน่วยงานที่รับผิดชอบในโครงการจะต้องดำเนินการควบคุมการชะล้างพังทลายของดินที่เกิดขึ้นใน

บริเวณโครงการ เนื่องจากการปฏิบัติการในระหว่างดำเนินการและภายหลังเสร็จสิ้นโครงการมิให้
ลงสู่แหล่งน้ำ จนทำให้เกิดอันตรายแก่สัตว์น้ำและไม่สามารถนำมาอุปโภคและบริโภคได้

2.5 ในกรณีที่ส่วนราชการใดมีความจำเป็นต้องใช้ที่ดินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในโครงการที่มี
ความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ แล้วให้ส่วนราชการเจ้าของโครงการดังกล่าว
นำโครงการนั้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ของโครงการเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาต่อไป

3. มาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2

ในการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำชั้นคุณภาพนี้ เห็นสมควรให้มีมาตรการดังนี้

3.1 การใช้พื้นที่กิจกรรมป่าไม้และเหมืองแร่ ควรอนุญาตให้ได้แต่จะต้องมีการควบคุมวิ
การปฏิบัติในการใช้ที่ดินเพื่อการนั้น ๆ อย่างเข้มงวดกวดขัน และเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติของ
ทางราชการ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ต้นน้ำลำธารและพื้นที่ตอนล่างอย่างเด็ดขาด

3.2 การใช้ที่ดินเพื่อกิจการทางด้านเกษตรกรรมควรหลีกเลี่ยงอย่างเด็ดขาด

3.3 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการปลูกป่าในบริเวณที่ถูกทำลายโดยรับด่วน

4. มาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3

ในการใช้ที่ดินในเขตคุณภาพลุ่มน้ำชั้นนี้ สมควรให้มีมาตรการดังนี้

4.1 การใช้พื้นที่ทำกิจการป่าไม้ เหมืองแร่ กสิกรรมหรือกิจการอื่น ๆ อนุญาตให้ได้แต่ต้อง
มีการควบคุมวิธีการปฏิบัติอย่างเข้มงวดให้เป็นไปตามหลักอนุรักษ์ดินและน้ำ

4.2 การใช้ที่ดินเพื่อการกสิกรรมในชั้นคุณภาพนี้ ควรต้องปฏิบัติดังนี้

(ก) บริเวณที่มีดินลึกมากกว่า 50 ซม. ให้ใช้เป็นบริเวณที่ปลูกไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ
และพืชเศรษฐกิจยืนต้นอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ถูก
ต้อง

(ข) บริเวณที่ดินลึกน้อยกว่า 50 ซม. ที่ไม่เหมาะสมกับกิจการทางการกสิกรรม สม
ควรใช้เป็นพื้นที่ป่าไม้หรือทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

5. มาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4

การใช้ที่ดินเพื่อกิจการใด ๆ ในชั้นคุณภาพของลุ่มน้ำชั้นนี้ สมควรมีมาตรการดังนี้

5.1 การใช้พื้นที่ทำเหมืองแร่ ป่าไม้ และกิจการอื่น ๆ ให้อนุญาตได้ตามปกติโดยให้ถือ
ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการโดยเคร่งครัด

5.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำนี้จะต้องปฏิบัติดังนี้

(ก) บริเวณที่มีความลาดชัน 18-25 เปอร์เซ็นต์ และดินลึกน้อยกว่า 50 ซม. สมควรใช้เป็นพื้นที่ป่าไม้และไม้ผล โดยมีการวางแผนการใช้ที่ดินตามมาตรการการอนุรักษ์ดินและน้ำ

(ข) บริเวณที่มีความลาดชันระหว่าง 6 - 18 เปอร์เซ็นต์ควรจะใช้เพาะปลูกพืชไร่นา โดยมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ

6. มาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5

การใช้ที่ดินเพื่อกิจการใด ๆ ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำนี้ควรมีมาตรการดังนี้

6.1 การใช้ที่ดินทำกิจการเหมืองแร่ การเกษตร ป่าไม้ และกิจการอื่น ๆ ให้อนุญาตได้ตามปกติ

6.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำนี้จะต้องปฏิบัติดังนี้

(ก) บริเวณที่มีดินลึกน้อยกว่า 50 ซม. ควรใช้เป็นพื้นที่ในการปลูกพืชไร่ ป่าเอกชน ไม้ผลและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือไม้ก็ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

(ข) บริเวณที่มีดินลึกมากกว่า 50 ซม. ควรใช้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวและพืชไร่และต้องระมัดระวังดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ

6.3 ในกรณีที่จะใช้ดินในชั้นคุณภาพนี้ เพื่อการอุตสาหกรรม ควรหลีกเลี่ยงพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรสูง

ภาพที่ 1 : แสดงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบไร่นาหมุนเวียน

ภาพที่ 2 : แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินไร่นาหมุนเวียนและนาขั้นบันได

ภาพที่ 3 : แสดงพื้นที่ชั้นบันได

ภาพที่ 4 : แสดงที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยง

ภาพที่ 5 : แสดงพื้นที่การทำนาขั้นบันได

ภาพที่ 6 : แสดงการเพาะชำกล้าไม้

ภาพที่ 7 : แสดงการใช้ที่ดินทำสวนเกษตรผสมผสาน

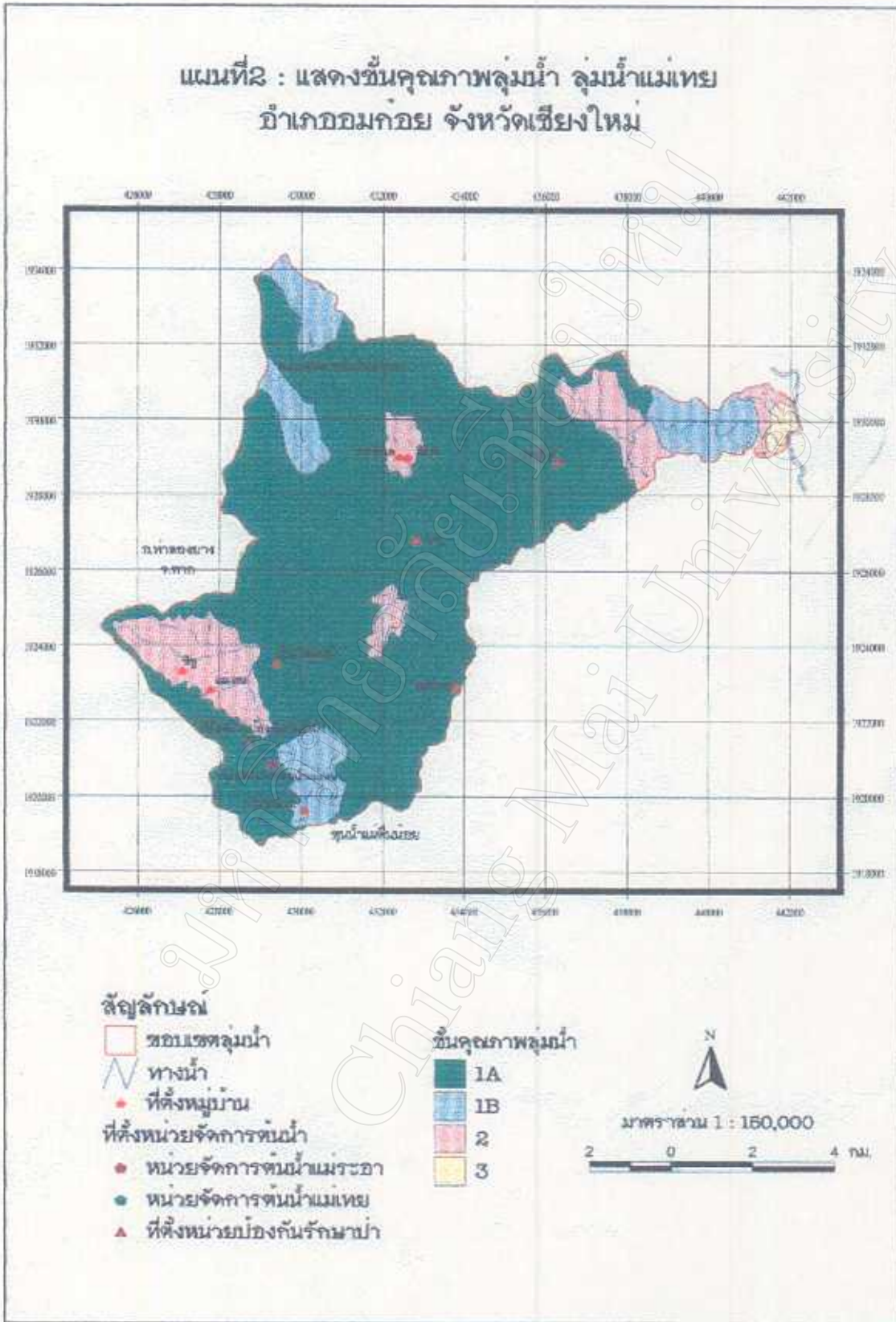
ภาพที่ 8 : แสดงชนิดพันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกในแปลงเกษตรผสมผสาน ได้แก่ กาแฟ กล้าย ไม้ตง ลั่นจี่

ภาพที่ 9 : แสดงการฝึกอบรมชุมชน หลักสูตรการเกษตรแบบยั่งยืน

แผนที่ 2 : แสดงชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ลุ่มน้ำแม่เหย
อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : ฝ่ายวิชาการและสารานุกรมภูมิศาสตร์ต้นน้ำ สำนักงานพัฒนาต้นน้ำ (หัวขบวน)

ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ - สกุล นาย พิชัย จินาพันธ์
- วัน เดือน ปีเกิด 29 กันยายน 2496
- ประวัติการศึกษา
- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนยโสธรวิทยาคาร จังหวัดยโสธร พ.ศ. 2512
 - สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเบญจมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2514
 - สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ป่าไม้ รุ่น 17 จากโรงเรียนป่าไม้แพร่ จังหวัดแพร่ พ.ศ. 2518
 - สำเร็จการศึกษาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2527
 - สำเร็จการศึกษาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์บัณฑิต (ส่งเสริมการป่าไม้) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2540
- ประวัติการทำงาน
- บรรจุเข้ารับราชการกรมป่าไม้ ตำแหน่งเจ้าพนักงานป่าไม้ 2 ฝ่ายปรับปรุงต้นน้ำ กองบำรุง พ.ศ. 2518
 - ตำแหน่งเจ้าพนักงานป่าไม้ 3 ฝ่ายพัฒนาต้นน้ำ หน่วยพัฒนาต้นน้ำแมรีด อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2522
 - ตำแหน่งเจ้าพนักงานป่าไม้ 4 ฝ่ายพัฒนาต้นน้ำ หน่วยพัฒนาต้นน้ำแมรีด อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2529
 - ตำแหน่งเจ้าพนักงานป่าไม้ 5 ฝ่ายจัดการต้นน้ำที่ 1 หน่วยจัดการต้นน้ำแม่เทย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2534
 - ตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 6 อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน